

Інновації в сучасній освіті: методологія, технології, ресурсне забезпечення, дидактичні та виховні аспекти

не розуміє, якими не володіє чи які не сприймає учень. Тому варто запитувати учня: чи є адекватним для нього виклик, чи достатньо підтримки від тьютора, наскільки безпечно себе відчуває. У своїй діяльності тьютор також повинен запланувати співпрацю з батьками, які є джерелом інформації про учня, і суб'єктом цілого процесу тьюторингу.

Підсумовуючи, можна зазначити, що персональний тьюторинг як освітня технологія дозволяє спроектувати конкретний план розвитку учня, формує його самосвідомість, навчає автентичності у відносинах та відповідальності за свої рішення, а завдяки тьюторській підтримці, ефективність персоналізації навчально-виховного процесу стає реальною.

Література:

1. Революция в тьюторстве: прикладное исследование передового опыта, вопросов политики и достижений учащихся / Э. Гордон, Р. Морган, Ч. О'Мэлли, Дж. Понтиселл; пер. с англ. под науч. Ред. С.Ф. Сироткина, М.Л. Мельниковой. Ижевск: ERGO, 2010. 332 с.
2. Швець Т. Е. Тьюторинг: теорія та практики. Київ : «Видавнича група «Шкільний світ», 2021. 168 с.
3. Budzyński M., Czekierda P., Traczyński J., Zalewski Z., Zembrzuska A. Tutoring w szkole. Między teorią a praktyką zmiany edukacyjnej. Towarzystwo Edukacji Otwartej. Wrocław, 2009. 116 p.
4. Europejska matryca kompetencji dla tutore. URL: <https://xdoc.mx/documents/europejska-matryca-kompetecnji-dla-tutora-5fc1dbae7acc9>
5. Handbook for MBChB Personal Tutors. URL: <https://www.sefce.net/media/uploads/1464948196.pdf>
6. High School Teen Mentoring Handbook. URL: <https://alis.alberta.ca/media/1599/mentorhandbook.pdf>
7. Religa J. Przewodnik metodologiczny dla mentorów i tutorów, Instytut technologii Eksploatacji. PIB, Radom, 2011. P. 18-26.

ВИКОРИСТАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ УЧНІВ У НАВЧАННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ДЕРЖАВНОЇ

Лариса Шевчук

кандидат педагогічних наук

Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України

Для ефективного вивчення української мови у закладах загальної середньої освіти доцільним є застосування в освітньому процесі самостійної роботи учнів. «Самостійність – одна з властивостей особистості; це не риса характеру, волі, здібностей або мислення, а складна інтегративна особистісна риса, що виражається у діях, вчинках, висловлюваннях, оціненні особистістю навколишніх людей і самої себе.» [8, с. 50] Завдяки самостійній навчальній діяльності здобувачеві освіти забезпечується свобода дій, виховується почуття відповідальності,

Інновації в сучасній освіті: методологія, технології, ресурсне забезпечення, дидактичні та виховні аспекти

завдяки отриманим результатам власної праці дитина отримує позитивні емоції. «Самостійність у навчанні – найважливіша передумова повноцінного оволодіння знаннями, уміннями й навичками» [6, с. 282], активності учня, його успішності та самореалізації.

Зрозуміло, що однією з важливих умов є сформованість пізнавального інтересу, що забезпечить активність та самостійність здобувачів освіти. Водночас, необхідним є розгляд сутності поняття «самостійна робота», її форм та видів.

Науковці таким чином трактують поняття «самостійна робота учнів»:

- робота, яка виконується учнями у спеціально відведений час за дорученням учителя (але без безпосередньої участі педагога), характеризується свідомим прагненням учнів досягти поставленої мети та виконати завдання [2];
- спосіб навчальної роботи, який передбачає виконання під керівництвом учителя (але без його безпосередньої участі) учнями навчальних завдань згідно із запропонованими інструкціями, «вимагає від учня самостійного орієнтування у навчальному матеріалі і розумового напруження» [7, с. 359].

Тетяна Ільїна наголошувала на тому, що самостійна робота учнів (як «особливий вид фронтальної, групової та індивідуальної навчальної діяльності» [4, с. 296], яку можливо застосовувати під час уроків та у позаурочний час), – це дієвий засіб для позитивного впливу на ефективність освітнього процесу та, водночас, підготовки здобувачів освіти до самостійного поповнення знань.

На нашу думку, самостійна робота учня – це навчальна діяльність, яка передбачає самостійні усвідомлені дії, здійснюється під опосередкованим керівництвом учителя або без нього, та завершується певним результатом.

Самостійну діяльність здобувачів освіти застосовують шляхом реалізації таких етапів (складників механізму її реалізації):

- планування педагогом самостійної роботи;
- підготовка необхідних дидактичних матеріалів (за необхідності);
- проведення спеціальної роботи для формування позитивної мотивації;
- пояснення учителем учням мети самостійної роботи, проведення відповідного інструктажу щодо здійснення самостійної роботи;
- планування кожним учнем власної навчальної діяльності та її реалізація;
- здійснення педагогом опосередкованого контролю за самостійною навчальною діяльністю учнів;
- перевірка результатів.

Надмірність інструктажу та занадто легкі для виконання завдання призводить до втрати інтересу учнів до навчання, недостатність інструктажу та надмірна складність завдань спричинює проблеми. Педагог має прогнозувати труднощі, які можуть виникнути та намагатися попередити їх або ж вдатися до коригуючих дій у процесі

**Інновації в сучасній освіті: методологія, технології, ресурсне забезпечення,
дидактичні та виховні аспекти**

самостійної роботи. За необхідності, учитель перериває процес самостійної роботи учнів для надання допомоги у вигляді підказок, уточнень, навідних запитань тощо. Однак, застосовувати такий прийом слід обережно, у випадку крайньої необхідності (якщо в учня виникли значні труднощі або обрано помилковий спосіб виконання завдання). Вважаємо також недоцільними прямі підказки або демонстрацію учителем виконання завдання, яке отримав учень для самостійної роботи.

Важливим є усвідомлення педагогом того, що самостійну роботу можливо розрізнити за різними параметрами. Наприклад, у довідковому виданні «Енциклопедія освіти» уміщено відповідну класифікацію (таблиця 1 [1, с. 803-804]).

Таблиця 1.

Види самостійної роботи [1, с. 803-804].

№ з/п	Критерій	Види самостійної роботи
1.	дидактична мета	підготовча самостійна робота, усвідомлювальна, тренувальна, узагальнювальна самостійна робота
2.	форма організації	індивідуальна, групова, фронтальна
3.	характер діяльності	репродуктивна, реконструктивна, евристична
4.	види застосування	виконання вправ, практичних і творчих робіт; складання схем тощо

П. Підкасистий залежно від рівня пізнавальної активності й самостійності виокремлює такі типи самостійних робіт: за зразком, реконструктивні, варіативні, творчі.

І. Зайченко за таким критерієм як рівень самостійності навчальної діяльності розрізняє такі типи самостійних робіт [3]: відтворюючі, реконструктивно-варіативні, евристичні, творчі.

У процесі вивчення української мови у закладах загальної середньої освіти з навчанням мовами національних меншин самостійна робота виконує такі функції:

- 1) актуалізації знань;
- 2) вивчення нового навчального матеріалу;
- 3) закріплення вивченого, сформованих умінь і навичок;
- 4) виявлення рівня знань, умінь і навичок здобувачів освіти.

Слід наголосити, що самостійну роботу, яка передбачає вправління або застосування знань на практиці, можливо застосовувати лише тоді, коли знання засвоєні на високому або хоча б достатньому рівні.

Варіанти застосування самостійної роботи учнів у процесі навчання української мови як державної можуть бути різними, наприклад:

- здобувачі освіти працюють самостійно з метою актуалізації знань, після чого здійснюється ознайомлення з новим матеріалом;

Інновації в сучасній освіті: методологія, технології, ресурсне забезпечення, дидактичні та виховні аспекти

- учитель озвучує учням основну частину нового навчального матеріалу, з рештою вони знайомляться самостійно;
- учні самостійно знайомляться з новим навчальним матеріалом (педагог лише спостерігає за їхньою діяльністю);
- педагог повідомляє учням нову інформацію, закріплення здійснюється шляхом самостійної роботи.

Методика проведення самостійної роботи зумовлена особливостями вивчення української мови як державної, специфікою навчальних тем, рівнем навчальних досягнень учнів з української мови та рідної мови, рівнем сформованості умінь вчитися.

Специфічним видом самостійної роботи учнів є домашня робота. Залежно від рівня навчальних досягнень учнів та сформованості мотивації до вивчення української мови таку самостійну роботу використовують для закріплення знань, сформованих умінь і навичок; поглиблення і розширення засвоєних знань; актуалізації відомої навчальної інформації або ознайомлення з новою інформацією, що сприятиме кращому сприйманню та засвоєнню навчальної інформації під час уроку. Водночас необхідно враховувати специфіку мовного середовища (чи розмовляють українською мовою у родині, який рівень володіння українською мовою батьків, інших членів сім'ї, чи багато часу учень проводить у позаурочний час в україномовному середовищі).

Застосування у навчанні української мови як державної самостійної роботи учнів потребує дотримання низки умов, таких як:

- формування в учнів загальнонавчальних умінь;
- ґрунтовна підготовча робота, здійснена вчителем (визначення дидактичної мети й етапу уроку, виду самостійної роботи та її тривалості, змісту навчальних завдань, способів перевірки завдань тощо);
- реалізація усіх етапів планування й організації самостійної роботи учнів;
- урахування вікових та індивідуальних особливостей здобувачів;
- диференціація навчальних завдань, що можливо забезпечити таким чином, – різний зміст, обсяг, складність; різна кількість завдань для учнів тощо;
- систематичність у застосуванні самостійної роботи учнів;
- застосування різних видів самостійної роботи;
- поступове ускладнення навчальних завдань;
- обов'язкова перевірка результатів самостійної роботи учителем або іншим учнем (який має достатній рівень навчальних досягнень для здійснення перевірки).

Щодо останньої з перелічених вимог наголосимо на важливості формування в учнів умінь самоперевірки та взаємоперевірки. Також вважаємо негативним фактором виставлення учителем негативних оцінок за самостійні роботи, які передбачають закріплення нового матеріалу, адже це свідчить про те, що учні недостатньо засвоїли матеріал або завдання було занадто складними.

Інновації в сучасній освіті: методологія, технології, ресурсне забезпечення, дидактичні та виховні аспекти

Отже, застосування самостійної роботи учнів закладів загальної середньої освіти із навчанням мовами національних меншин у процесі вивчення української мови вважаємо не тільки доцільним, а й необхідним. Водночас необхідне чергування різних видів і типів самостійних робіт та дотримання низки умов (перелічених вище).

Література:

1. Енциклопедія освіти / Академ. пед. наук України; голов. ред. В. Г. Кремень. К. : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
2. Есипов Б. П. Самостоятельная работа учащихся на уроках. М.: Учпедгиз, 1961. 239 с.
3. Зайченко І.В. Педагогіка. URL: http://pidruchniki.ws/17211017/pedagogika/organizatsiya_samostiynoyi_roboti_uchniv_urotsi
4. Ильина Т.А. Педагогика: Курс лекций. Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов. М.: Просвещение, 1984. 496 с.
5. Пидкасистый П.И. Самостоятельная деятельность учащихся. (Дидактический анализ процесса и структуры воспроизведения и творчества.) М.: Педагогика, 1972. 184 с.
6. Савченко О. Дидактика початкової школи: підручник для студентів пед. факультетів. К. : Генеза, 1999. 368 с.
7. Селевко Г.К. Энциклопедия образовательных технологий: В 2-х томах. Т.1. М.: НИИ школьных технологий, 2006. 816 с.
8. Швед М. Самостійна робота студентів : навч.-метод. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2013. 205 с.

ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ У СИСТЕМІ ШКІЛЬНОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ

Таміла Яценко

доктор педагогічних наук

Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України

Результативними ознаками сучасного шкільного компетентнісно орієнтованого освітнього процесу є формування особистості з активною громадянською позицією, патріота, інноватора, здатного застосовувати досвід навчальної діяльності для успішної самореалізації в житті. Реалізація компетентнісної парадигми як стратегії підвищення якості шкільної літературної освіти актуалізує проблему оновлення її змісту, підготовки шкільних підручників нового покоління, що ефективно сприятимуть формуванню компетентного учня-читача.

«Принциповою інновацією у створенні підручників нового покоління, як слушно зазначала О. Савченко, є потреба взаємопов'язаної реалізації ключових і предметних компетентностей у процесі опрацювання текстів різних видів, які відповідають пізнавальним потребам і можливостям сучасних дітей» [1, с. 65].